

حمایت از حیثیت معنوی در فضای سایبر در پرتو اصول سیاست جنائی قضایی ایران

محمود رشنواز

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات، نویسنده مسئول

Email:parsa.ins4@gmail.com

علیرضا انصاری مهبیاری

استادیار گروه حقوق واحد نجف آباد دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران

Email:alimahyari63@gmail.com

چکیده

جرائم علیه حیثیت معنوی در فضای سایبری دارای آثار زیانباری است که گاهی امکان جبران آن در یک تصمیم قضایی امکان پذیر نیست و در نهایت عدالت فردی و اجتماعی نیز محقق نمی شود چرا که اتخاذ شیوه های جبران خسارت متناسب با این جرائم در رویه ی قضایی کمتر مورد توجه بوده است. اتخاذ رویه ی قضایی متناسب با این قبیل از جرائم منجر به تحقق اهداف نظام کیفری یعنی ایجاد نظم اجتماعی و تحقق عدالت خواهد شد. به جهت ویژگی های خاص این جرائم مانند گستردگی، سرعت بالای انتقال اطلاعات و فرامولی بودن، به نظر می رسد که نیاز به یک سیاست کیفری افتراقی مبتنی بر یافته ها و تفاسیر علمی و قضایی وجود دارد که رویه ی قضایی در این خصوص نیازمند بهره گیری از اطلاعات و دانش نهادهای تخصصی در امر رسیدگی و اجرای احکام و نیز پیشگیری می باشد. اصل نفی ضرر، مصلحت اندیشی، عدالت محوری و اخلاق و اصل ضرورت از مهمترین اصول مورد استفاده در رویه ی قضایی جرائم علیه حیثیت معنوی در فضای سایبری می باشد. کیفرگزینی متناسب و عادلانه از مهمترین وظایف رویه ی قضایی است که با توجه به ماهیت و نوع جرائم مذکور باید اتخاذ شود.

کلید واژه ها: جرائم علیه حیثیت. رویه قضایی. خسارت معنوی. نفی ضرر

مقدمه

در تقسیم بندی جرائم می توان به دسته های مختلف مانند جرائم علیه اشخاص، جرائم علیه اموال و جرائم علیه امنیت اشاره کرد، همچنین جرائم علیه اشخاص قابل تقسیم به جرائم علیه تمامیت جسمانی اشخاص و حیثیت معنوی یا شخصیت معنوی اشخاص قابل تقسیم هستند. در صورتی که بخواهیم در دسته بندی دیگر جرائم علیه شخصیت معنوی را قرار دهیم و با توجه به مجازات های اسلامی آن را تقسیم بندی کنیم این جرائم در دسته تعزیرات و در مواردی در دسته حدود قرار می گیرند مانند قذف، که شخصیت معنوی را هدف قرار می دهد. حمایت از شخصیت یا حیثیت معنوی اشخاص در جامعه یکی از مهمترین

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

رسالت‌های قانونگذاری و حقوق امنیت روانی است و تنها محدود به ابعاد شخصیت فیزیکی آن نیست و باید در نظر داشت که هرگونه تجاوز به شخصیت معنوی اشخاص می‌تواند آثار جسمانی و روحی و روانی و اجتماعی سوئی به همراه داشته باشد و این مسئله مهم در فضای مجازی با تغییرات گسترده‌ای در سال‌های اخیر همراه بوده است چرا که معمولاً جرایم در این حوزه مربوط به شخصیت معنوی هستند و تمامیت جسمانی را هدف قرار نمی‌دهد.

در عصر حاضر انسان‌ها با توجه به میزان پیشرفت و ترقی جوامع، عموماً بیشتر در فضای مجازی (فضای سایبر) زندگی می‌کنند تا فضای حقیقی، چندان که اگر از نسل انسان‌های سایبری صحبت کنیم، زیاده روی نکرده‌ایم. انسان‌هایی که بخشی از فرآیند اجتماعی شدن و جامعه‌پذیری آنها در قالب کاربر اینترنت و به طور کلی فضای سایبر محقق شده است. انسان‌هایی که حتی همسر آینده، سرگرمی‌ها، دانستنی‌ها، منابع تحصیلی و ... خود را در فضای سایبر جستجو می‌کنند. انسان‌هایی که بسیاری از امور اقتصادی خود را از طریق اینترنت انجام می‌دهند و تهیه می‌کنند. در این فضا می‌توان به انواع مختلف سوء استفاده کرد، یکی از مصادیق بارز این گونه جرائم و سوءاستفاده‌ها، جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص است که فضای سایبری، شایع‌ترین بستر و محل ارتکاب این جرم می‌باشد. (بینائی، ۱۳۹۷: ۱۱)

از نظر تاریخی می‌توان به نمونه‌های مختلفی از حمایت از آزادی معنوی در ادیان و مکاتب مختلف دست یافت و این بدان معنی است که هیچ‌گونه تازگی در این موضوع در جرایم سایبری نباید قائل شد، افترا و قذف و توهین و فحاشی به اشخاص قابل تعقیب کیفری بوده و مستوجب عقوبت اخروی و دنیوی بوده است؛ در واقع شخصیت معنوی و جسمانی دو بعد انسانی هستند که حمایت از این دو رسالت خاص و ویژه‌ی حقوق کیفری محسوب می‌شود.

شخصیت معنوی دارای بعد اقتصادی و مادی نیست هر چند آثار مالی و مادی می‌توان بر آن مترتب کرد، از این رو گفته شده است: «هر آنچه سرمایه معنوی اشخاص را تشکیل می‌دهد، هر آنچه که تشکیل دهنده حیثیت، اعتبار، شخصیت، جسم، روح، آزادی و هر حق دیگر قانونی فرد که جنبه مادی ندارد، در دایره شخصیت معنوی قابل گنجاندن است.» (واحدی نوش آبادی، ۱۳۹۵: ۱)

با توجه به این ضروریات که در خصوص حمایت از شخصیت معنوی وجود دارد، می‌توان گفت که فضای مجازی به دلیل ویژگی‌های خاص خود مانند پوشیده بودن، گسترده بودن، سرعت انتشار و... می‌تواند وسیله‌ی مخرب‌تری در صدمه زدن به حیثیت معنوی باشد، از سوی دیگر، برخی از انواع مختلف اعمال مجرمانه تنها از طریق فضای مجازی قابلیت ارتکاب دارند و همین مسئله باعث شده است که توجه به موضوع دوچندان شود.

مفهوم حیثیت معنوی

هتک حرمت اشخاص که نزدیکترین مفهوم به جرایم علیه شخصیت معنوی به شمار می‌رود در نتیجه گفتارهای شفاهی یا کتبی است که موجب لطمه بر حسن شهرت اشخاص در افکار عمومی یا خدشه دار کردن حیثیت، احترام یا اعتمادی که دیگران برای فرد قایل هستند می‌شود. (انصاری، ۱۳۸۳: ۶۲) که البته به نظر می‌رسد نباید جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص را صرفاً محدود به گفتارها و نوشتارهای توهین آمیز نمود چون هتک حرمت اشخاص با افعال و اعمال دیگری نیز قابل تحقق است.

در نظام حقوقی کامن‌لا، هتک حرمت به دو دسته تقسیم شده است: گذرا و زودگذر؛ هرگاه هتک حرمت و اظهارات توهین آمیز به صورت غیرموقت و تقریباً دائم باشد، آن را هتک حرمت «پایدار» می‌نامند و در غیر اینصورت هتک حرمت گذرا قلمداد می‌شود. به نظر می‌رسد که هتک حرمت در فضای مجازی باید مشخص گردد که از چه نوعی است و چگونه می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد. (صادقی، ۱۳۸۸: ۱۵۹) در خصوص انتشار گفتارهای توهین آمیز از طریق شبکه‌های الکترونیکی و اینترنت دو تلقی

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

می‌توان مطرح کرد: همانند برنامه‌های رادیو و تلویزیون بوده و بر همین اساس بایستی آنها را در دسته هتک حرمت‌های گذرا تلقی نمود، یا اینکه مخالف این نظر را پذیرفت. (انصاری، ۱۳۸۲: ۵۲) به نظر نگارنده، نمی‌توان این نوع هتک حرمت را گذرا دانست چرا که عموماً آنچه ثبت و ضبط می‌شود و در یک محیط گسترده مطرح می‌شود نمی‌تواند از این قابلیت بی‌بهره بوده و تاثیر پایداری نداشته باشد.

یکی از نویسندگان در خصوص شرایط هتک حرمت و نقض شخصیت معنوی معتقد است که چنانچه اظهار صورت گرفته مطابق واقعیت باشد مسوولیتی متوجه اظهار کننده نخواهد بود، مگر در صورتی که موجب نقض حریم خصوصی اشخاص شود. دومین انتشار اظهارات توهین آمیز است. و اگر توهین در فضای خصوصی محقق گردد عنصر مادی هتک حرمت و تحقق جرم علیه شخصیت معنوی محقق نخواهد شد. (صادقی، ۱۳۸۸: ۲۸)

تعریف جرایم علیه حیثیت معنوی

تعریف این جرایم با توجه به مصادیق آن باید صورت گیرد، آنچه مسلم است و در تعریف باید گنجانده شود، اعمال مجرمانه مرتبط و آثار ایجاد شده در نتیجه‌ی این جرایم است. به نظر می‌رسد که باید جرایم علیه شخصیت معنوی در فضای مجازی را به گونه‌ای تعریف کرد که شامل ابزارهای خاص آن باشد.

جرایم علیه اشخاص، صدمات روحی و معنوی و حیثیتی را برای قربانی جرم به همراه می‌آورند که این قبیل جرایم را جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص می‌نامند، از جمله توهین، افتراء، اشاعه و نشر اکاذیب و ... فضای مجازی بستری وسیع و گسترده برای ارتکاب این جرایم را ایجاد کرده است؛ هتاک و اهانت، نشر اکاذیب، نقض حریم خصوصی افراد، شنود غیرمجاز و انتشار اسرار خصوصی اشخاص، نمونه‌ای از جرایم سایبری است که بی‌توجهی به اصول اخلاقی و موازین شرعی موجب آن است. جرایم ارتكابی در فضای مجازی در حوزه بزهکاری معنوی و شخصیتی نیز برگرفته از همین بی‌اخلاقی است. (غلامی و پیرهادی، ۱۳۹۳: ۱۰۰) شرافت و آبروی انسان برای او ارزش و احترامی برابر با جان وی دارد. لازمه زندگی در اجتماع، حفظ آبرو است. بنابراین بشر تمام توان خود را برای حفظ آبرو به کار می‌برد. به همین دلیل رفتارهایی که به آبرو و حیثیت شخص لطمه آورد را جرم دانسته و قابل مجازات می‌داند. جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص، دسته‌ای از جرایم هستند که آسیب آن‌ها به شرافت و اعتبار بزه دیده وارد می‌شود که چه بسا قابل جبران نیز نباشد. (سنجری، احمدیان، ۱۴۰۰، ۶۳)

از جهت دیگر به نظر می‌رسد که فضای مجازی به دلیل عدم شفافیت و نبود معیارهای مرتبط با حجب و حیا در آن، بستری به مراتب شدیدتر از فضای واقعی در جهت آسیب به حیثیت معنوی اشخاص را فراهم کرده و مصادیق این دسته از جرایم را افزایش داده است.

جرائمی که تهدید علیه تمامیت معنوی اشخاص می‌باشند در قانون مجازات اسلامی تحت عنوان افتراء (توهین)، نشر اکاذیب، قذف و... مورد بررسی قرار گرفته و شایعه‌پراکنی نیز با علم بر اینکه نوعی دروغ پردازی محسوب می‌شود جزء مصادیق نشر اکاذیب است. از نظر فقهی نیز می‌توان قائل به حرمت این اعمال تحت احکام حدود و تعزیرات شد؛ ویژگی‌های خاص فضای مجازی از قبیل گمنام بودن، در دسترس بودن و... جرائم توهین، شایعه، نشر اکاذیب و مزاحمت در فضای مجازی را امری مرسوم ساخته و مصونیت، آزادی بیان در بسیاری از کشورها موجب افسارگسیختگی مجرمان مخصوصاً در توهین به مقدسات شده، به نظر می‌رسد که قوانین کیفری ایران در این حوزه بدون توجه به این محدودیت در جرم‌انگاری مانعی برای ترویج این اباحیگری باشد. هرچند این قوانین بازدارندگی لازم را نداشته و نیاز است با توجه به رشد سریع ابعاد فضای مجازی با بکارگیری نیروهای متخصص قوانین به روز شوند. (حقایقی رودی، ۱۳۹۶، ۱)

در میان ضعف‌ها در فرایند رسیدگی و خلاء قانونی موجود در خصوص جرایم علیه شخصیت معنوی اشخاص در فضای مجازی باید در نظر داشت که، منبع مهم دیگر حقوق یعنی رویه‌ی قضایی می‌تواند نسبت به حل این چالش‌ها راه‌گشا باشد.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

در جهت شناخت ماهیت و خصوصیات یک جرم باید دانست که جرم پدیده‌ای نسبی است؛ زیرا از لحاظ جامعه شناختی، جرم شناختن یک عمل در هر جامعه‌ای نسبت به جامعه دیگر متفاوت می‌باشد و چون جرم، دارای منشأ اجتماعی است پس اگر اجتماعی وجود نداشته باشد جرم هم معنی پیدا نمی‌کند؛ جامعه زمانی عملی را به عنوان جرم می‌پذیرد که قباحت و زشتی آن از طرق دیگر قابل جبران نباشد و به حدی که تحمل آن امکان پذیر نباشد، در آن صورت از طریق قانونگذار جزایی، ممنوعیت آنها اعلام می‌شود و این واکنش اجتماعی به شکل قانون که همان انعکاس نیازهای جامعه می‌باشد متبلور می‌گردد. (واحدی نوش آبادی، ۱۳۹۵، ۹)

جرایم علیه شخصیت معنوی همراه با اعمال و رفتاری مانند هتک حرمت است که مهمترین عنصر مادی یا نتیجه و اثر آن به شمار می‌رود و «عبارت است از یک فعلی که با هدف تنزل ارزش واقعی یک فرد در میان جامعه موجب لطمه به حیثیت و آبروی آن فرد می‌شود. حرمت آبرو و حیثیت معنوی اشخاص یکی از قواعد اخلاقی، مذهبی و حقوقی در تمام کشورهای جهان است» (صادقی، ۱۳۸۸، ۵۴).

جرایم علیه شخصیت معنوی به دلیل اینکه آرامش فردی و اجتماعی را به مخاطره می‌اندازد و در نتیجه آثار زیانبار روحی، جسمانی، اقتصادی و اجتماعی به دنبال دارد، لزوماً باید جرم‌انگاری شود. البته نباید فراموش کرد که معیارهای آرامش روانی و اجتماعی ممکن است از جامعه‌ی به جامعه‌ی دیگر متفاوت باشد، چنانکه در برخی از جوامع ممکن است، توهین به مقدسات دینی، مذموم نباشد یا توهین به مقامات ممکن است همراه با مجازات‌های شدید و خفیف باشد. به همین دلیل در مبحث بعد به بیان مهمترین مصادیق جرایم علیه حیثیت معنوی خواهیم پرداخت.

رویه ی قضایی

در بسیاری از موارد این محاکم هستند که با آرای صادره‌ی خود در مورد برخی از دعاوی خاص به نوعی قانون‌گذاری انجام می‌دهند یا به عبارت دیگر راه حلی کلی برای موضوع تعیین می‌کنند. به عنوان مثال در موضوعات حقوقی که در قانون و عرف راه حلی وجود ندارد، با اتخاذ تصمیمات مشابه که عمدتاً به تقلید از یکدیگر است به نوعی رویه ی واحدی را در پیش می‌گیرند و سایر محاکم را در تصمیمات آتی وادار به تبعیت می‌نمایند، این مفهوم را در اصطلاح رویه ی قضایی می‌گویند که البته می‌تواند انواع مختلفی داشته باشد که در نظام حقوقی ایران عمدتاً به صورت آرای وحدت رویه دیوانعالی کشور متجلی می‌شود که در حکم قانون لازم الاجرا است و سایر محاکم ملزم به تبعیت هستند.

مفهوم رویه ی قضایی

رویه در لغت به معنای نظر، تفکر در امور، فکر و تامل در کار و اندیشه است. قضاء در لغت به معنای حکم کردن، ادا کردن، گزاردن و روا کردن است. (عمید، ۱۳۸۱: ۶۶۹) آرای صادره شده در هیئت عمومی دیوان (تمیز) خواه به صورت اصراری باشد خواه به صورت لازم‌الاتباع، رویه ی قضایی و رویه تمیز گویند. رویه ی قضایی، به آن نوع از تصمیمات دیوان عالی کشور اطلاق می‌شود که برای دادگاه‌های مادون، لازم‌الاتباع باشد و عدم رعایت آنها از طرف محاکم دادگستری، موجب نقص حکم می‌گردد. (مردانی و بهشتی، ۱۳۸۰: ۱۴۸)

به طور کلی رویه‌ی قضایی روش یکسان دادگاه‌ها در یک نظام حقوقی است. که می‌تواند شامل تمامی آن‌ها، یا اینکه در برگیرنده‌ی تعدادی از آن‌ها باشد را شامل می‌شود که در یک مسئله‌ی حقوقی معین و البته مکرر به اتخاذ روش‌های یکسانی روی می‌آورند و به نوعی عرفی جدید را در محاکم ایجاد می‌کنند که گاهی عرف محاکم نیز نامیده می‌شود.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

در مواقعی که دادرسان با موضوع مشابه و مکرر مواجه شده‌اند در صورتی که رای وحدت رویه‌ای که الزام آور است وجود نداشته باشد ملزم به پیروی از رای محاکمی که پیش از این به صدور آرای مشابه اقدام کرده‌اند نیستند ولی به علل روانی و اجتماعی از نظر مزبور در دادرسی‌های مشابه و بعدی پیروی می‌کنند. این عنصر در رویه قضایی یک قانون و قاعده‌ی مشخصی را ندارد بلکه آنچه که اهمیت دارد این مسئله است که گاهی سلسله مراتب محاکم و همچنین صلاحیت تخصصی دادگاه‌ها این رویه را ایجاد کرده است. گروهی بر این عقیده‌اند که چون قوه قضائیه نباید در ایجاد قاعده حقوقی که در صلاحیت و از وظایف خاص قوه مقننه است دخالت کند و اعتبار آراء دادگاه‌ها را نسبی می‌دانند. لذا رویه قضائی نمی‌تواند جزء منابع حقوق بصورت مستقیم فهرست شود، لیکن باید توجه نمود پذیرفته شدن رویه در عرف و همچنین آراء وحدت رویه قضائی صادره از دیوان عالی کشور (که برای سایر دادگاه‌ها رعایت آن الزامی است) در واقع به اعتباری می‌تواند بعنوان قاعده حقوقی تلقی شود.

در سال ۱۳۲۸ برای تامین وحدت رویه قضایی، قانونی به تصویب کمیسیون قوانین مجلس شورای ملی رسید و به مورد اجرا گذارده شد که بسیار حائز اهمیت است به موجب این قانون «هرگاه در شعب دیوان عالی کشور نسبت به موارد مشابه رویه‌های مختلف اتخاذ شده باشد به تقاضای وزیر دادگستری یا رئیس دیوان عالی کشور و یا دادستان کل، هیئت عمومی دیوان عالی کشور که در این مورد لاقبل با حضور سه ربع از روسا و مستشاران دیوان عالی کشور است، تشکیل می‌یابد و موضوع اختلافی را بررسی کرده و نسبت به آن اتخاذ نظر می‌کنند در این صورت نظر اکثریت هیئت مزبور برای شعب دیوان عالی کشور و برای دادگاه‌ها در موارد مشابه لازم الاتباع است و جزء به موجب نظر هیئت عمومی یا قانون قابل تغییر نخواهد بود.» (متن دفتری، ۱۳۷۸: ۷۶)

قضات محاکم برای حل و فصل اختلافاتی که با آن‌ها مواجه هستند لازم است به این موارد توجه داشته باشند که ابتدا لازم است قوانین و مقررات موضوعه را مدنظر قرار بدهند و در مرحله‌ی بعدی به رویه‌ی محاکم استناد داشته باشند در غیر اینصورت به نظر می‌رسد که باید رای صادره را غیر مستند دانست و قابل نقض عنوان کرد. قضات دیوان عالی کشور نیز در مقام نقض و ابرام رای مورد شکایت، قوانین را با توجه به استنباطی که از آن می‌نمایند تفسیر و اعمال می‌کنند. به منظور ایجاد وحدت رویه قضایی، هیئت عمومی دیوان عالی کشور با ترکیب کامل حداقل سه چهارم از روسا و مستشاران و اعضای معاون کلیه شعب دیوان مزبور با ریاست رئیس دیوان یا معاون وی و با حضور دادستان کل کشور یا نماینده وی تشکیل می‌گردد، تا موضوع مورد اختلاف را بررسی کرده تا تصمیم نهایی را اتخاذ کنند. آرای وحدت رویه قضایی نسبت به احکام قطعی شده بی‌اثر می‌باشد، اما در موارد مشابه برای شعب دیوان عالی کشور و دادگاه‌ها لازم‌الاتباع است. آرای که به عنوان وحدت رویه قضایی صادر می‌شود در صورتی که مطابق شرع باشد (مخالف شرع نباشد) برای کلیه شعب دیوان عالی کشور و دادگاه‌ها لازم‌الاتباع است. (شمس، ۱۳۸۶: ۹۴)

به موجب اصل ۷۳ قانون اساسی شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است؛ مفاد این اصل مانع از تفسیری نیست که دادرسان در مقام تمییز حق از قوانین ارائه می‌دهند. دیوان کشور در واقع در مقام ایجاد وحدت رویه قضایی، تفسیر قضایی از قوانین دارد نه تفسیر قانونی. رویه قضایی در معنای عام خود شامل آراء قضایی است، و در معنای خاص روش یکسانی است که محاکم در باب مسائل حقوقی آن‌ها را به کار می‌گیرند و به اندازه‌ای آرای مراجع به آن مسئله تکرار شود که بتوان گفت هرگاه محاکم مزبور با چنین مشکلی روبه‌رو می‌شوند، همان تصمیم را خواهند گرفت. (مردانی و بهشتی، ۱۳۸۰: ۱۴۹)

همانطور که گفته شد به طور کلی اصطلاح رویه‌ی قضایی اگر به صورت اطلاق مورد استفاده قرار بگیرد منظور مجموع آرای قضایی است. ولی در معنای خاص خود روش یکسانی است که محاکم در یک موضوع واحد برگزیده‌اند و این روش یکسان می‌تواند به تبعیت از محاکم پیشین باشد یا راه‌حلی باشد که با ابتکار انتخاب شده است.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

رویه ی قضایی در معنای دوم منظور نظر ما است و البته در مواردی که آرای متفاوت و معتناهی صادر شده که در خصوص این جرائم دارای نکات حقوقی خاصی می باشند نیز مورد بررسی و تحلیل قرار خواهد گرفت. مانند رویه دادگاه های حقوقی در خصوص درخواست تحریر ترکه و افراز، و رویه دیوان کشور درباره اماره تصرف و مانند این ها.

با وجود تمامی مشکلات و چالش ها در حوزه ی رویه ی قضائی نسبت به جرایم سایبری برخی معتقدند: میزان تأثیرگذاری فضای مجازی نسبت به فضای حقیقی در گرایش افراد به ارتکاب اعمال منافی عفت، بیشتر است. از این رو سیاست جنایی ایران در مقابله با جرایم منافی عفت در فضای مجازی کارآمد نبوده است و برای مقابله با این جرایم به برخورد های قضایی بسنده شده، لذا تاکنون موفقیتی در کنترل آسیب های اینترنتی حاصل نشده است. (ملک شعار، تدین، ۱۳۹۹، ۱۵۳)

در این پژوهش سعی می شود به بعضی آرای محاکم که در زمینه ی جرایم علیه حیثیت معنوی در فضای مجازی، وجود دارد اشاره کنیم، چه آرائی که از سوی دیوان عالی کشور صادر شده و در حکم قانون و لازم الاجرا است و چه آرائی که بسیاری از محاکم تنها به جهت علل روانی و اجتماعی به پیروی از یکدیگر بیان داشته اند در تمامی این موارد سعی می شود رای مذکور مورد بررسی و تحلیل قرار بگیرد. مطالعه ی آرائی که تکرار نشده اند و به صورت موردی صادر شده اند نیز در نهایت این فایده را دارد که جهت کلی را در رویه ی محاکم ایران مشخص می کند و می توان از این طریق به این نتیجه رسید که اصولاً عملکرد محاکم ایران در این ارتباط چگونه است و چه رویکردی را دنبال می کنند. هیچ گاه نمی توان انتظار داشت که رویه ی محاکم یک کشور در موضوعات مختلف و حتی یک موضوع واحد مانند جرایم علیه حیثیت معنوی در فضای مجازی منطبق با قانون باشد و بدون ابهام و اشکال صادر شود، بنابراین نقد و بررسی این تحولات می تواند به گونه ای باشد که اشکالات و ایرادات را نیز در این زمینه مشخص نماید یا به عبارت دیگر چالش ها را تعیین نماید. رویه ی قضایی ایران در موضوع این جرایم علیه حیثیت معنوی در فضای مجازی، در بحث بعدی مورد بررسی قرار می گیرد.

جرایم علیه حیثیت معنوی فضای سایبر در سیاست جنائی قضایی

در تبیین مصادیق جرایم علیه حیثیت معنوی مسلماً باید به اصل قانونی بودن جرایم توجه نمود و نمی توان خارج از چارچوب این اصل مصادیق دیگری را برشمرد، برخی از اعمال را در این حوزه قرار داد و حتی با توسل به اصولی مانند تفسیر به نفع متهم، قاعده ی درء، اصل صحت، اصل استصحاب، قبح عقاب بلا بیان و ... نمی توانیم به جرم انگاری خارج از قانون گذاری اشاره و استناد نماییم. از جهت دیگر به نظر می رسد که در تعیین مصادیق این دسته از جرایم نمی توان تنها به عناوین کلی قانون بسنده کرد، چراکه محیط سایبر به دلایل مختلف مانند تغییرات سریع، مستعد آن است که مصادیق جدیدی را محقق نماید.

فضای سایبری موجب کوتاه شدن فاصله ها و استقلال از مکان می گردد و در نهایت منجر به کمرنگ شدن مفهوم سنتی زمان و مکان شده و به پدیده های که آن را فشردگی فضالزمان می نامند منجر شده است. محیط مجازی (سایبر) محیط شکل گیری ارتباط کاربرانی است که موجوداتی عینیت یافته اند که از طریق سیستم های رایانه ای و نه فقط کامپیوتر با هم در ارتباط اند که در نتیجه ی تحقق چنین فضایی اطلاعات دیتا مابین کاربران به گردش در می آید. در تعیین مصادیق فضای مجازی باید دقت کرد که وسایل ارتکاب این جرایم محدود و منحصر شامل کامپیوتر و اینترنت نمی باشد و می توان گفت که مواردی چون مخابرات، رادیو و تلویزیون را نیز شامل می شود. (بینائی و حیدری، ۱۳۹۷ : ۱۲) بنابراین اولین گام در تعیین مصادیق جرایم علیه شخصیت معنوی در فضای مجازی، این است که گستره ی این فضا مشخص شود و ابزارهای مرتبط با آن تعیین شود.

در بررسی رویکرد سیاست جنایی ایران در خصوص جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص باید به پیچیدگی های خاص این فضا در ارتباطات جهانی و امنه ی ارتکاب آن ها توجه داشت جرایم مرتبط با این حوزه هم بزه کاران و هم بزه دیدگان مخصوص به خود را دارند. هتک حیثیت، یکی از مهمترین انواع جرایم فضای مجازی است که باعث ایجاد خسارت معنوی زیادی به فرد می گردد. این جرم اگرچه تعریف دقیقی ندارد ولی با در نظر گرفتن مهمترین راه های پیشگیری و جبران زیان عینی، مالی و

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

غیر مالی مانند عذرخواهی، انتشار حکم در جراید، حق پاسخگویی متقابل و همچنین جبران مالی می‌تواند مورد تعریف مصادیق قرار بگیرد. با این حال در رویه قضایی، جبران این خسارت، به خصوص از طریق مالی آن، کمتر پذیرفته شده است. با توجه به اهمیت این جرایم، سیاست جنایی نیز در این زمینه غافل نبوده و به بررسی این مسئله پرداخته است. پیشگیری و مقابله با جرایم، محور اصلی سیاست جنایی هر کشور محسوب می‌شود که برای تحقق آن، از ابزارها و امکانات مختلفی در انواع مهم سیاست جنایی تقنینی، قضایی و مشارکتی و اجرایی بهره برداری می‌گردد. (شهرآبادی، ۱۳۹۹: ۱) در حقوق ایران بیشتر بر تدابیر وضعی و البته فقط یک نوع از این تدابیر که مربوط به محدود کردن دسترسی (پالایش) است سرمایه گذاری و تاکید شده است ولی در راستای پیشگیری کنشی از جرایم سایبری، هیچ ابزاری به اندازه «آموزش» نمی‌تواند مؤثر واقع شود. (غنی نظری، نیک خواه، جعفر زاده، ۱۴۰۰، ۱۵۱) تدابیری همچون «دعوت از افراد شریف برای حضور اثرگذار در فضای مجازی، تشکیل گروه‌های گشت زنی خصوصی، تقویت هنجارهای بر خط، تفویض قسمتی از امر تعقیب به سازمان‌های مردم‌نهاد، استمداد از بزهکاران پیشین برای کشف جرم، استفاده از هیئت منصفه در جریان دادرسی، ارائه خدمات عام‌المنفعه به جای مجازات و جبران خسارت ناشی از جرم از طریق بیمه سایبری را به عنوان گزینه‌های یک راهبرد مشارکتی در کنترل و مقابله با جرایم سایبری معرفی شده است. (سلیمی، ۱۴۰۱، ۱۷۳)

با توجه به اصل قانونی جرایم و مجازات‌ها، به نظر می‌رسد که تعیین جرایم علیه حیثیت معنوی در فضای مجازی باید با در نظر گرفتن عناوین مجرمانه‌ی قانونی که به صورت کلی بیان شده است و همچنین با در نظر گرفتن مصادیق خاص آن که در رویه قضایی و توجه به اصول حقوق کیفری مشخص گردد. و چون تاکید بر بررسی و تحلیل رویه قضایی است، لزوماً باید آرای قضایی و وحدت رویه نیز بررسی و مشخص شوند.

توهین و افتراء

توهین

یکی از مهمترین مصادیق جرایم علیه شخصیت معنوی توهین است. توهین مصدر لازم به معنای خوار کردن، خوار داشتن، سبک داشتن، خفیف کردن، سست کردن است. (معین، ۱۳۸۲: ۱۱۷۱)

در تعریف توهین گفته شده است که: «نسبت دادن هر امر وهن آور اعم از دروغ یا راست به هر وسیله و طریقه‌ای که باشد و یا انجام هر فعل یا ترک فعلی که در نظر عرف و عادت موجب کسر شان و یا باعث تخفیف و پست شدن طرف گردد.» عبارت هر وسیله می‌تواند شامل رایانه نیز باشد. بدین سان می‌توان هتک حرمت را به یک تعبیر نتیجه حاصل از توهین دانست. (پاد، ۱۳۸۳: ۹۵) در فقه اسلام مجازات حد اعدام در سب‌النبی را می‌توان نمونه‌ی بارز از توجه به مجرمیت در این حوزه دانست.

عناوین مشابه با این اصطلاح در نوشته‌های حقوقی همچنین در گفته‌های عوام دیده می‌شود که اینگونه می‌توان برداشت کرد که توهین یا اهانت کاری است که متضمن اسناد و اخبار نبوده و به نحوی از انحا در حیثیت متضرر از این جرم، نوعی وهن وارد می‌کند. توهین غالباً با الفاظ فحش و تحقیر محقق می‌شود و اشاره یا عمل موهن هم قائم مقام همین الفاظ می‌باشند. (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۸۵) بنابراین به نظر می‌رسد که از جهت شدت جرم و لزوماً به جهت میزان مجازات باید توهین را شدیدتر از سایر جرایم و اعمال مشابه دانست.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

آبان ۱۴۰۲

مقنن علاوه بر ماده ۶۰۸ قانون مجازات اسلامی^۱ با توجه به شخصیت و مقام طرف اهانت، مواد دیگری را جرم انگاری و تصویب کرده است. از جمله مواد ۵۱۳، ۵۱۴ و ۶۰۹ قانون مجازات اسلامی، ماده ۲۴ قانون وکالت، ماده بیستم لایحه قانونی استقلال کانون وکلای دادگستری و ماده سی‌ام قانون مطبوعات نیز از جمله مواد قانونی است که به جرم‌انگاری توهین می‌پردازد. حال باید دید که با توجه به مصادیق جرم توهین و اعمال مجرمانه در این رابطه آیا امکان تحقق این جرم با وسایلی مانند رایانه یا بهتر بگوییم در بستر فضای مجازی امکان‌پذیر هست یا خیر؟ در قانون مجازات جرایم رایانه‌ای به جرم توهین اشاره نشده است. گرچه همان‌گونه که ذکر شد توهین یکی از مصادیق بارز هتک حرمت و نشر اکاذیب است. چرا که با توهین به کسی حرمت او از بین می‌رود و از آن جهت که نسبت داده شده واقعیت ندارد نوعی جرم است و انتشار آن در اینترنت نوعی انتشار اکاذیب است.

ماده ۶۰۸ قانون مجازات اسلامی صراحتاً، نفس توهین را مجازات نموده است، و توهین مسلماً می‌تواند با بهره‌گیری از ابزارهای مختلفی همراه باشد. مواد قانونی ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹ و ۷۰۰ قانون مجازات اسلامی این موضوع را تایید می‌کند. یکی از این روش‌ها کاربرد اینترنت می‌باشد که امروزه بسیار گسترش پیدا کرده است. ماده ۶۹۷ قانون مجازات اسلامی کاملاً توهین اینترنتی را شامل می‌شود، «... در روزنامه، جراید، نطق در مجامع یا به هر وسیله دیگر...» بیانگر این موضوع است که قانونگذار می‌خواهد به هر نحو ممکن از وقوع این‌گونه جرائم جلوگیری نماید و با هشدار و جرم‌انگاری پیامدهای این‌گونه جرائم را گوشزد نماید و اصل جرم از نظر مقنن دارای اهمیت است که حتی الامکان محقق نشود و یکی از این راه‌ها اینترنت می‌باشد. به نظر می‌رسد که سوء نیت خاص این جرم یا هدف از ارتکاب جرم که همانا «اضرار به غیر یا تشویش اذهان» مد نظر قانونگذار بوده است. از طریق رایانه قصد فوق حاصل می‌گردد؛ یعنی هم اضرار مادی و هم اضرار معنوی حاصل می‌شود و اینترنت به عنوان ابزار پیشرفته برای چنین جرایمی محیطی باز محسوب می‌شود.

اینترنت و به تبع آن فضای مجازی می‌تواند یکی از مصادیق ماده ۶۹۹ قانون مجازات اسلامی باشد، چون در آن بیان شده است: «... به نحوی متعلق به او قلمداد نماید.» و قید به نحوی بسیار کلی و جامع است، یعنی قانونگذار هر کسی از هر راهی که چنین جرمی را مرتکب گردد، مجازات می‌کنند و امروزه از طریق اینترنت ارتکاب چنین جرمی ممکن است و صورت گرفته است.

توهینی که از طریق اینترنت صورت می‌پذیرد به خاطر جرم بودن در خور کیفر و مجازات می‌باشد، با توجه به تعریف فقهی که از جرم ارائه شده است، عناصر و شرایطی را که یک جرم دارد، کاملاً منطبق با این مورد می‌باشد. پس هر کسی (انسان عاقل، بالغ، مختار و قاصد) از طریق اینترنت دشنام بدهد، یا عملی را انجام دهد که دیگری را متهم به اموری نماید که شرع ممنوع گردانیده است و صحت و سقم این نسبت ناروا را نتواند ثابت کند، جرم محسوب شده و درخور مجازات می‌باشد. (عمیدی، ۱۳۸۷: ۶۴)

قانونگذار در قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ در خصوص این نوع از توهین به‌صورت جداگانه به جرم‌انگاری پرداخته است.^۲ توهین و هتک حیثیت برخی افراد نظیر مقامات حکومتی، مسئولیت کیفری شدیدتری خواهد داشت چرا که آثار زیانبار مجازات مقرر محکوم خواهد شد»

^۱ - ماده ۶۰۸ قانون مجازات اسلامی در این باره می‌گوید: «توهین به افراد از قبیل فحاشی و استعمال الفاظ رکیک چنانچه موجب حد قذف نباشد، به مجازات شلاق تا ۷۴ ضربه و پنجاه هزار تا یک میلیون، جزای نقدی محکوم می‌شود.

^۲ - در ماده ۱۶ این قانون آمده است: «هرکس به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی، فیلم یا صوت یا تصویر دیگری را تغییر دهد یا تحریف کند و آن را منتشر یا با علم به تغییر یا تحریف منتشر کند، به نحوی که عرفاً موجب هتک حیثیت او شود، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد. تبصره - چنانچه تغییر یا تحریف به‌صورت مستهجن باشد، مرتکب به حداکثر هر دو مجازات مقرر محکوم خواهد شد»

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

بیشتری به همراه دارد.^۳ ماده ۵۱۴ قانون مجازات اسلامی توهین به مقام بنیان گذار جمهوری اسلامی رضوان الله علیه و مقام معظم رهبری دارای شدیدترین مجازات در این دسته است. بنابراین توهین می تواند تا سطحی امنیتی و مقابله با حاکمیت و یک جرم سیاسی ارتقا یابد و شاید دلیل این تشدید نیز چیز دیگری باشد غیر از آنچه که جرایم بر علیه امنیت شمرده می شود. نکته مهمی که توجه به آن در دعاوی هتک حرمت ضرورت دارد، تفکیک میان دو دسته از اظهارات و اسنادات است: گاهی این اسناد صحت دارد و گاهی نتیجه تفسیر و تحلیل اوضاع و احوال و وقایع خارجی است. در فرض نخست مسوولیتی متوجه شخص نیست مگر اینکه نقض حریم خصوصی صورت گرفته باشد، به ویژه آنکه وظیفه اصلی رسانه های همگانی بیان واقعیات جامعه است. در فرض دوم سخت گیری بیشتر است و مسوولیت بیشتری متوجه مرتکب است. در حقوق ایران می توان استنباط کرد که اظهار واقعیت، هتک حرمت تلقی نمی شود: ماده ۸ قانون مسوولیت مدنی از اصطلاح «تصدیقات یا انتشارات مخالف واقع»، ماده ۶۹۷ قانون مجازات اسلامی از عبارت «هر کس به وسیله اوراق چاپی یا خطی... به کسی امری را صریحاً نسبت دهد... و نتواند صحت آن اسناد را ثابت نماید...» و ماده ۶۹۸ همان قانون «اظهار اکاذیب» را سبب ضمان کیفری شناخته است نه «اظهار واقعیت» را. (انصاری، ۱۳۸۲: ۴۴ و ۴۵) این نظریه باید در رویه ی قضایی به خوبی مورد بازبینی و استدلال قرار بگیرد به گونه ای که تفاوتی با نص قانون و فلسفه ی جرم انگاری وجود نداشته باشد.

ملاک تمایز جرایم توهین سنتی از اینترنتی وسیله ارتکاب جرم است که در اینترنتی استفاده از فضاهای مجازی است و در سنتی به صورت گفتاری یا مکتوب و بدون استفاده از فضای مجازی است. همچنین عمده مبنای جرایم توهین و افترای اینترنتی ضرورت حمایت از حرمت اشخاص از اینکه مورد توهین و افترا توسط رایانه در اینترنت و دنیای مجازی قرار گیرند می باشد (خزائی تفتی، ۱۳۹۶: ۱).

با این اوصاف باید توهین در فضای مجازی را با توسل به مقررات موضوعه و اصولی کلی حقوق کیفری، مستوجب مجازات دانست و البته به جهت شرایط خاص فضای مجازی که سرعت انتقال و تاثیر سوء بالای آن را باید در نظر گرفت. در این خصوص ذیلا به یک نمونه از آرای محاکم کیفری در ارتباط با جرم توهین در فضای مجازی اشاره می کنیم؛ مطابق رای شعبه ۱۰۱ دادگاه کیفری قم:

«در رابطه با اتهام آقای ع.م متولد: ۱۳۵۴ اهل و ساکن قم دایر بر توهین و نشر اکاذیب و تشویش اذهان عمومی از طریق سامانه های رایانه ای و با ارسال ایمیل با توجه به محتویات پرونده شکایت شکات، گزارش مرجع انتظامی پلیس فتا تحقیقات به عمل آمده منجر به صدور کیفرخواست از سوی دادسرای عمومی و انقلاب قم، نحوه اظهارات و اقراریه متهم در مرجع انتظامی دادسرا و دادگاه مویداً به سایر قرائین و امارات موجود در پرونده که همگی حاکی از آن است متهم از طریق سامانه های رایانه ای مرتکب جرایم فوق شده، ولی مدعی است برای IP خود پسورد و رمز قرار نداده که مورد پذیرش دادگاه واقع نشد. فلذا بزه انتسابی محرز و مسلم تشخیص داده شد و موضوع منطبق با ماده ۷۴۶ قانون مجازات اسلامی فصل جرایم رایانه ای می باشد و دادگاه با استناد به ماده مذکور متهم موصوف را افزون بر اعاده حیثیت به تحمل دو سال حبس با احتساب ایام بازداشت قبلی و پرداخت چهل میلیون ریال جزای نقدی در حق صندوق دولت اسلامی محکوم می نماید و در خصوص اتهام دیگر مبنی بر توهین موضوع ماده ۶۰۹ قانون (مجازات اسلامی) تعزیرات و اعلامی در کیفرخواست با توجه به مراتب و اینکه موضوع منطبق با ماده صدر الذکر اعلامی است و مشمول مواد دیگر نمی باشد فلذا بزه اخیر محرز و مسلم تشخیص داده نشد. دادگاه با استناد به اصل ۳۷ قانون اساسی و بند الف ماده ۱۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری حکم بر برائت متهم اعلام و صادر می نماید. رای صادره حضوری و ظرف ۲۰ روز پس از ابلاغ قابل اعتراض در دادگاه تجدیدنظر مرکز استان قم می باشد.»

۳ - در ماده ۶۰۹ قانون مجازات اسلامی آمده است: «هر کس با توجه سمت به یکی از روسای سه قوه یا معاونان رئیس جمهور یا وزرا یا یکی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی یا نمایندگان مجلس خبرگان یا اعضای شورای نگهبان یا قضات و یا اعضای دیوان محاسبات یا کارکنان وزارتخانه ها و موسسات و شرکت های دولتی و شهرداری ها در حال انجام وظیفه یا به سبب آن توهین کند به سه تا ۶ ماه حبس و یا تا ۷۴ ضربه شلاق و یا ۵۰ هزار تا یک میلیون ریال جزای نقدی محکوم می شود»

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

در رای صادره به نوعی مسوولیت کیفری بر دوش متهم نهاده شده است که او باید به مسائل امنیتی مربوط به سیستم رایانه‌ای خود واقف باشد و مراقبت لازم را انجام دهد. این موضوع سبب می‌شود که اصولی مانند تفسیر شک به نفع متهم نادیده گرفته شود چرا که در جرایم رایانه‌ای دلیل تراشی برای عدم اثبات مجرمیت به دلیل عدم قابلیت اثبات تا حدود زیادی پذیرفته نیست و به همین سبب در سیاست جنایی قضایی ملاحظه می‌شود که سخت‌گیری در پذیرش دلایل متهم از جمله رویه‌های جاری است.

افترا

جرم افترا در اصطلاح حقوقی می‌تواند اینگونه تعریف شود: فردی جرمی را به دیگری نسبت دهد؛ بدون آن که بتواند آن را اثبات کند.^۴ افترا دهنده باید آگاه به ارتکاب جرم به شکل عالمانه و عامدانه باشد؛ یعنی بداند آنچه را که نسبت می‌دهد جرم است و عمل افترا را عامدانه انجام دهد.

افترا نیز از مصادیق هتک حرمت باشد ولی در قانون جرایم رایانه‌ای به آن پرداخته نشده است. افترا به دو نوع افترای گفتاری و افترای رفتاری یا فعلی تقسیم می‌شود. افترای گفتاری، نسبت دادن جرمی به دیگران به صورت لفظی یا از طریق رسانه‌ها یا اوراق چاپی یا نطق در مجامع است. افترای فعلی نیز وقتی صورت می‌گیرد که مفتی به قصد متهم کردن افراد، آلات و ادوات جرم را در منزل، جیب یا محل کار شخص قرار دهد؛ به‌گونه‌ای که وجود آن آلات و ادوات موجبات تعقیب جزایی فرد را فراهم کند یا به هر روش دیگری مجرمیت شخصی را به دیگران یا مراجع قضایی بنمایاند که البته خلاف واقع بودن آن شرط اصلی محسوب می‌شود.

از آنجا که افترا، نسبت دادن یک جرم است، به نظر می‌رسد که نسبت دادن اعمال خلاف یا ناهنجار نمی‌تواند افترا محسوب شود. اگر کسی از روی عصبانیت و ناراحتی به دیگری بگوید «دزد» یا «کلاهبردار» موضوع توهین است؛ نه افترا. در صورتی که به اصل تفسیر مضیق قوانین کیفری بپردازیم باید بگوییم که رایانه و اینترنت شامل ماده ۶۹۷ نمی‌باشد. (آقای نی، ۱۳۸۷:

۱۴۴)

در این خصوص نیز باید گفت که چه تفاوتی می‌کند که شخص از طریق رایانه و انتشار در اینترنت عمل مجرمانه را به دیگری نسبت دهد و یا از طریق یک نوشته که در اولی حتی آثارش مخرب‌تر از وسایل دیگر است. اگر مطالب افتراآمیز در روزنامه‌ها و مجلات الکترونیکی صورت بگیرد، اشکالی در جرم دانستن آنها وجود ندارد. (بای، ۱۳۸۸: ۵۴) به نظر نگارنده، همانطور که در جرایمی مانند قتل یا ضرب و جرح، نتیجه مهم است و وسیله نمی‌تواند موجب اباحه در عمل باشد، در هتک حیثیت و توهین و افترا و امثال آن نیز نباید محدود به وسیله بود. احراز تحقق توهین، می‌تواند بیانگر این موضوع باشد که جرمی تحقق یافته است.

پست الکترونیک و سایر ابزارهای ارتباطی اینترنتی که توسط آن علاوه بر فایل‌های متن، صوت، تصویر، فایل‌های ویدئویی نیز می‌تواند به دیگر کاربران شبکه (اینترنت) ارسال شود، هر کاربر می‌تواند در شبکه‌های بین‌المللی از طریق یک آدرس مشخص

۴ - ماده ۶۹۷ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی در این زمینه می‌گوید: «هر کس به وسیله اوراق چاپی یا خطی یا به وسیله درج در روزنامه و جراید یا نطق در مجامع یا به هر وسیله دیگر به کسی امری را صریحاً نسبت دهد یا آنها را منتشر کند که مطابق قانون آن امر جرم محسوب می‌شود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت کند، جز در مواردی که موجب حد است، به یک ماه تا یک سال حبس و تا ۷۴ ضربه شلاق یا یکی از آنها حسب مورد محکوم خواهد شد.» همچنین بر اساس ماده ۶۹۹ این قانون، «هر کس عالماً عامداً به قصد متهم کردن دیگری آلات و ادوات جرم یا اشیایی را که یافت شدن آن در تصرف یک نفر موجب اتهام او می‌شود، بدون اطلاع آن شخص در منزل یا محل کسب یا جیب یا اشیایی که متعلق به او است، بگذارد یا مخفی کند یا به نحوی متعلق به او قلمداد کند و در اثر این عمل شخص مزبور تعقیب شود، پس از صدور قرار منع تعقیب یا اعلام براءت قطعی آن شخص، مرتکب به حبس از ۶ ماه تا سه سال یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌شود.»

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

الکترونیک شناخته شود که با دسترسی به رمز آن می‌توان به آسانی در آن تقلب کرد. این قابلیت پست الکترونیک و سایر ابزارهای مشابه می‌تواند ابزاری برای نشر اطلاعات مجرمانه یا نشر اکاذیب و افترا به اشخاص باشد و احتمال کنترل اطلاعات برای تهیه کننده کاملاً مشکل است و در عمل به خاطر تعداد بسیار زیاد پست الکترونیک ارسالی اتخاذ تدابیر کلی و گسترده امنیتی مشکل بوده و تنها برای بخش کوچکی از داده‌ها میسر می‌باشد.

حرمت شرعی افترا از مسلمات فقه اسلامی بوده، حرمت ایدای مومن، حفظ آبروی مسلمان از جمله‌ی این مبانی برای جرم-انگاری افترا از طریق فضای مجازی محسوب می‌شود.

مطابق رای شماره ۹۱۰۹۹۷۰۲۲۴۲۰۱۵۸۹ مورخه ۱۲/۵/۹۱ که در شعبه ۴۲ دادگاه تجدید نظر استان تهران صادر شده است، برای صدق عنوان افترا کفایت که از عبارات تلویحی مندرج در مطلب منتشره به تصریح از شاکی نام برده شده باشد.^۵ در این رای همچنین قراین و امارات را شامل بازخورد خبر منتشره در سایر سایت‌ها دانسته و دلایلی که برای اثبات اتهام بیان کرده است با آنچه در جرایم غیر سایبری دیده می‌شود سخت‌گیرانه‌تر است و می‌تواند به نظر رویه‌ای حمایت‌گرانه نسبت به بزه‌دیدگان را در سیاست قضایی نسبت به اینگونه جرایم به ذهن متبادر نماید.

نشر اکاذیب رایانه ای

به موجب ماده ۶۹۸ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی، «هرکس به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی یا مقامات رسمی به وسیله نامه یا شکواییه یا مراسلات یا عرایض یا گزارش یا توزیع هر گونه اوراق چاپی یا خطی یا امضا یا بدون امضا اکاذیبی اظهار کند یا با همان مقاصد اعمالی را بر خلاف حقیقت راساً یا به عنوان نقل قول به شخص حقیقی یا حقوقی یا مقامات رسمی تصریحاً یا تلویحاً نسبت دهد، اعم از اینکه از طریق مزبور به نحوی از انحاء ضرر مادی یا معنوی به غیر وارد شود یا خیر، علاوه بر اعاده حیثیت در صورت امکان، باید به حبس از دو ماه تا دو سال یا شلاق تا ۷۴ ضربه محکوم شود.»

^۵ - درخصوص اتهام آقای ع. فرزند الف. متولد ۱۳۶۱ و مدیر مسئول سایت ب. و فاقد سابقه‌ی محکومیت کیفری دایر بر نشر اکاذیب به قصد اضرار به غیر از طریق انتشار خبری تحت عنوان «رانت خواران امروز، شعار عدالتی که گوش فلک را کر می‌کند» در سایت ب. موضوع شکایت آقای ب. با وکالت از آقای م. حال با عنایت به اوراق و محتویات پرونده و مفاد کیفرخواست دادسرا و دلایل احصایی در آن و شکایت مطروحه از ناحیه شاکی و مستندات ابرازی از جمله تصاویر منتشره در سایت‌های مختلف و تحقیقات شعبه محترم بازپرسی و اظهارات و اقراریه متهم در پذیرش اصل انتشار موضوع شکایت و دفاعیات به نظر غیرمؤثر راجع به عدم ارتباط با شاکی و قراین و امارات موجود و نظر به اینکه پس از انتشار سایت‌های دیگری با برداشت از آن، صریحاً با نام شاکی مبادرت به انتشار آن نموده‌اند که قدر متیقن این است که از عبارات تلویحی مندرج در مطلب منتشره به تصریح از شاکی نام برده شده است، بنابراین بزه‌کاریش محرز و مسلم بوده و با استناد به ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی و با رعایت ماده ۲۲ همین قانون به لحاظ وضع خاص از نظر جوانی و فقد سابقه محکومیت کیفری به پرداخت پنج میلیون ریال جزای نقدی بدل از حبس در حق صندوق دولت محکوم می‌گردد. رأی صادره حضوری محسوب و ظرف مهلت بیست روز پس از ابلاغ قابل تجدیدنظر در محاکم محترم تجدیدنظر استان تهران می‌باشد.

رئیس شعبه ۱۰۸۳ دادگاه عمومی جزایی تهران ویژه کارکنان دولت - صدیقی
رأی دادگاه تجدید نظر

در خصوص تجدیدنظرخواهی آقای ع. نسبت به دادنامه شماره ۳۶۹ مورخه ۹۱/۱۰/۱۸ صادره از شعبه ۱۰۸۳ دادگاه عمومی جزایی تهران که به موجب آن مشارالیه در رابطه با اتهام نشر اکاذیب به قصد اضرار به غیر از طریق انتشار خبری تحت عنوان رانت خواران امروز شعار عدالتی که گوش فلک را کر می‌کند در سایت ب. موضوع شکایت آقای ب. به وکالت از آقای م. به پنج میلیون ریال جزای نقدی بدل از حبس در حق صندوق دولت محکوم گردیده است توجهاً به مندرجات پرونده خصوصاً چون از ناحیه تجدیدنظرخواه ایراد و یا اعتراض مؤثری که موجبات نقض دادنامه موصوف را فراهم نماید، ابراز و یا عنوان نگردیده و تجدیدنظرخواهی نیز با هیچ‌یک از موارد مندرج در ماده ۲۴۰ قانون آیین دادرسی در امور کیفری منطبق نمی‌باشد، علی‌هذا دادگاه اعتراض را مردود دانسته، مستنداً به بند الف ماده ۲۵۷ قانون آیین دادرسی کیفری دادنامه معترض‌بند را تأیید می‌نماید رأی صادره قطعی می‌باشد.

رئیس شعبه ۴۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران - مستشار دادگاه
رائی نصیری - حیات مقدم

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

آبان ۱۴۰۲

انتشار و اشاعه با سوء نیت اخبار دروغ و وقایع خلاف واقع را می‌توان شامل این اعمال مجرمانه دانست؛ قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی یا مقامات رسمی از مهمترین عنصر روانی سوء نیت خاص این جرم محسوب می‌شود. در واقع منظور از اشاعه‌ی اکاذیب آن است که مرتکب مطالب و کارهایی را که به کذب بودن آن‌ها آگاه است بر علیه شخصی، شایع یا اظهار کند. تفاوت این مسئله با افترا این است که در نشر اکاذیب، اعمال معینی به افراد معینی نسبت داده نمی‌شود.

جرم نشر اکاذیب عام‌تر از افترا است، و در واقع می‌توان گفت که جرم افترا شاخه‌ای از جرم نشر اکاذیب است. در جرم نشر اکاذیب، انتشاردهنده خود می‌داند که اطلاعاتی که در مورد یک فرد یا یک سازمان منتشر می‌کند کذب است و پایه و اساسی ندارد و برخلاف جرم افترا نمی‌تواند صحت آن اطلاعات را ثابت نماید.

موضوعی که در خصوص جرم نشر اکاذیب از طریق فضای مجازی قابل توجه می‌باشد این است که، این جرم به طور مکرر بر علیه اشخاص حقیقی و حقوقی و بعضاً مسئولین حکومتی به جهت سیاسی و انتقام شخصی و جناحی در بین اشخاص و گروه‌های مختلف در حال گسترش است، که این موضوع امنیت اجتماعی و روانی مردم را بیش از گذشته به مخاطره انداخته است. که این موضوع به طور واضح یکی از دلایل عمده تشویش اذهان عمومی و ایجاد جو بی‌اعتمادی در بین مردم می‌باشد، که ضرورت دارد سیاست جنایی و رویه‌ی قضایی در این خصوص راه حلی منطقی و اصولی اتخاذ نماید.

افشای اسرار رایانه‌ای

افشای اسرار سایر افراد در فضای مجازی می‌تواند به اندازه‌ی افترا، توهین و امثال آن در هتک حیثیت و لطمه به شخصیت معنوی اشخاص منفی داشته باشد و زیان معنوی را سبب شود؛ موضوعی که به عنوان مصداق بارزی از جرایم علیه شخصیت معنوی می‌توان به آن اشاره نمود. بر اساس اصل ۲۵ قانون اساسی؛ بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلفنی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است، مگر به حکم و اجازه قانون. قانون مجازات اسلامی، در ماده ۷۴۵ (ماده ۱۶ قانون جرائم رایانه‌ای) افشای اسرار خصوصی دیگران را جرم دانسته و برای آن مجازات در نظر گرفته است.^۶

نگارنده موضوع افشای اسرار دیگران را در دو بخش قابل بررسی دانسته و بر اساس مواد قانونی که به جرم‌انگاری در این عرض پرداخته‌اند، دو عنوان مجرمانه‌ی انتشار تصاویر خصوصی و افشای اسرار حرفه‌ای را قابل تقسیم دانسته است.

الف: انتشار تصاویر خصوصی در شبکه‌های اجتماعی از طریق هک کردن و...

امروز با گسترش شبکه‌های اجتماعی، بسیاری از جرایم علیه شخصیت معنوی در اشکال پیچیده و جدید خودنمایی می‌کنند به طوری که جرایم هولناکی در فضای مجازی رخ می‌دهد که گاهی قربانیان را تا پای مرگ می‌کشاند. انتشار تصاویر خصوصی از طریق هک کردن گوشی تلفن همراه و یا دوستی‌های دروغین در فضای سایبری حتی موجب خودکشی فردی شده است که آبرو و حیثیت خانوادگی خود را در خطر می‌دیده است. جرایم غیراخلاقی در فضای مجازی بخش عمده‌ای از جرایم در این حوزه را شامل می‌شود. افزایش جرایم غیراخلاقی و به ویژه انتشار تصاویر و فیلم‌های خصوصی موجب بروز نگرانی‌های خاصی در اجتماع شده است. پس مشخصاً باید میزان خطر و همچنین گستردگی این دسته از جرایم را در حد قتل نفس و برخی از حدود مانند کذف قرار داد و بر این مبنا جرم‌انگاری نمود.

^۶ - هرکس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی صوت یا تصویر یا فیلم خصوصی یا خانوادگی یا اسرار دیگری را بدون رضایت او جز در موارد قانونی منتشر کند یا در دسترس دیگران قرار دهد، به نحوی که منجر به ضرر یا عرفاً موجب هتک حیثیت او شود، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵,۰۰۰,۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

از دیگر آثار این دسته از جرایم می‌توان به اخاذی و انتقام جویی اشاره کرد. اخاذی با تهدید به انتشار عکس‌های خصوصی، دستاویزی قرار می‌گیرد تا مجرمان ابتدا با جلب اعتماد طعمه وارد عمل شوند و سپس دست به اعمال مجرمانه بزنند. ماده ۷۴۵ قانون جرایم رایانه‌ای مهمترین مقرره‌ی قانونی در این خصوص است.^۷ مطابق دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۲۳۰۰۳۶۲ مورخه ۹۲/۳/۲۵ شعبه ۱۰۸۳ دادگاه عمومی جزایی تهران با عنوان انتشار تصاویر خصوصی و نشر اکاذیب از طریق سامانه‌های رایانه‌ای، جرم و قابل مجازات دانسته شده است، مستند این رای مواد ۱۷ و ۱۸ قانون جرایم رایانه‌ای است.^۸ در این رای موضوع قانونی بودن جرم و مجازات کاملاً مورد توجه محکمه قرار گرفته است و در نتیجه از صدور رای خارج از مواد قانونی اجتناب شده است، به نظر می‌رسد که رویه‌ی قضایی در این خصوص مبتنی بر این موضوع اساسی است که نمی‌توان با هر ادعایی منوط به هتک حیثیت معنوی در فضای مجازی اقدام به صدور حکم مبنی بر مجازات نمود و وجود مقرره‌ی قانونی به صورت شفاف نیاز است.

^۷ - ماده ۷۴۵ - هر کس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی صوت یا تصویر یا فیلم خصوصی یا خانوادگی یا اسرار دیگری را بدون رضایت او جز در موارد قانونی منتشر کند یا دسترس دیگران قرار دهد، به نحوی که منجر به ضرر یا عرفاً موجب هتک حیثیت او شود، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.
^۸ - رأی دادگاه بدوی

در خصوص اتهام خانم الف.ز. فرزند غ.، ۳۸ ساله و فاقد سابقه محکومیت کیفری با وکالت خانم ز.ک. دایر بر انتشار عکس خصوصی شاکی در اینترنت و نشر اکاذیب از طریق ارسال پیامک، با عنایت به اوراق و محتویات پرونده و مفاد کیفرخواست دادسرا و دلایل احصایی در آن و شکایت شاکی آقای م.خ. با وکالت آقای ح.گ. و خانم س.غ. و مستندات ابرازی از جمله تصویر منتشره و تصاویر متن پیامک‌ها و اظهارات و اقرار صریح از ناحیه متهمه در ارسال پیامک‌ها و احراز سبق اختلاف به واسطه‌ی ملاحظه‌ی تصاویر احکام صادره (ص ۳ و ۴) و مجموع گزارش و تحقیقات ضابطین و قرائن و امارات موجود و دفاعیات غیر مؤثر بعدی از ناحیه وکیل محترم متهمه بزهکاریش محرز و مسلم تشخیص و با استناد به مواد ۱۷ و ۱۸ از قانون جرایم رایانه‌ای و ماده ۴۷ از قانون مجازات اسلامی به پرداخت بیست میلیون ریال جزای نقدی بابت نشر عکس خصوصی و بیست میلیون ریال جزای نقدی دیگر بابت نشر اکاذیب در حق صندوق دولت محکوم می‌گردد. رأی صادره حضوری محسوب و ظرف مهلت بیست روز پس از ابلاغ، قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم محترم تجدیدنظر استان تهران می‌باشد.

رئیس شعبه ۱۰۸۳ دادگاه عمومی جزایی تهران ویژه کارکنان دولت: صدیقی
رأی دادگاه تجدیدنظر استان

در خصوص تجدیدنظرخواهی ۱- آقای ح.گ. و س.غ. به وکالت از آقای م.خ. ۲- ز.ک. به وکالت از خانم الف.ز. نسبت به دادنامه شماره ۶۰۰۰۱۹ - ۹۲ - ۹۲/۱/۲۸ در پرونده کلاسه ۱۰۰۵۷۸ - ۹۰ صادره از شعبه ۱۰۸۳ دادگاه کارکنان دولت تهران که به موجب آن خانم الف.ز. به اتهام نشر اکاذیب از طریق ارسال پیامک موضوع شکایت آقای م.خ. و با احراز بزهکاری و به استناد مواد مندرج در دادنامه به پرداخت بیست میلیون ریال جزای نقدی در حق دولت محکوم شده است؛ نظر به این که تجدیدنظرخواهان در محدوده تجدیدنظرخواهی ایراد و دفاع مؤثری که از جهات شکلی و یا ماهیتی مندرج در ماده ۲۴۰ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری باشد اقامه ننموده‌اند و از نظر این دادگاه ایضاً دادنامه تجدیدنظرخواسته منطبق با موازین قانونی و دلایل موجود در پرونده اصدار یافته و ایرادی که موجب نقض باشد مشهود نیست و به استناد بند الف ماده ۲۵۷ از قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری ضمن رد تجدیدنظرخواهی تجدیدنظرخواهان این قسمت از دادنامه تجدیدنظرخواسته تأیید می‌گردد. و اما در خصوص تجدیدنظرخواهی خانم ز.ک. به وکالت از خانم الف.ز. نسبت به قسمتی از دادنامه که به موجب آن خانم الف.ز. به اتهام انتشار عکس خصوصی شاکی در اینترنت به پرداخت بیست میلیون ریال جزای نقدی در حق دولت محکوم شده است؛ نظر به لایحه تجدیدنظرخواه و توجهاً به این که حسب قانون، تغییر تصویر دیگری به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای جرم و قابل مجازات است و این در حالی است که تصویر منتشر در Face book عکس واقعی شاکی بوده و شاکی و وکلای وی در خصوص تغییر عکس وی هیچگونه ادعایی نداشته‌اند لهذا این قسمت از دادنامه به لحاظ فقدان عنصر قانونی جرم قابل مجازات نمی‌باشد. از این رو این قسمت از دادنامه منطبق با موازین قانونی نبوده و به استناد بند یک قسمت ب ماده ۲۵۷ از قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری و بند الف ماده ۱۷۷ این قانون ضمن نقض این قسمت از دادنامه تجدیدنظرخواسته حکم بر براءت خانم الف.ز. از اتهام انتشار عکس خصوصی به لحاظ فقد عنصر قانونی جرم صادر و اعلام می‌گردد. رأی صادره قطعی است.

رئیس شعبه ۲۳ دادگاه تجدیدنظر استان تهران - مستشار دادگاه: منصوری - جعفری شهنی

انتشار اسرار حرفه‌ای

نوع دیگر از افشای سرّ، را می‌توان شامل افشای اسرار حرفه‌ای دانست؛ ماده (۶۴۸) قانون مجازات اسلامی^۹ به این نوع از افشای اسرار توجه کرده است.

قانون‌گذار مرتکبان جرم افشای سر را همه‌ی کسانی می‌داند که به مناسبت شغل خود محرم اسرار مردم می‌شوند و به خاطر اطمینانی که مردم به آنان دارند، اسرارشان را برای آنان بیان می‌کنند و یا این که آنان به طور طبیعی از این رازها آگاهی دارند. نتیجه‌ی این عدم اطمینان آن خواهد بود که تا آنجا که امکان دارد، به پزشک یا روان‌شناس یا وکیل یا... مراجعه نمی‌کنند و در نتیجه عدم مراجعه، سلامت و امنیت جامعه به خطر می‌افتد، لذا قانون‌گذار در این موارد، اقدام به جرم‌انگاری کرده‌اند تا سلامت و امنیت جامعه حفظ شود. با توجه به همین ملاک، بعضی حقوق‌دانان بر این باورند که این جرم دارای جنبه عمومی است و تعقیب آن منوط به شاکی خصوصی نیست. (پاد، ۱۳۸۳: ۳۸۰)

دو مبنای مهم برای جرم‌انگاری این اعمال به نظر می‌رسد که مد نظر قانون‌گذار بوده است: ۱- حمایت از تمامیت معنوی و حیثیت اشخاص، که مهمترین مبنای جرم‌انگاری این رفتار محسوب می‌شود. ۲- حفظ امنیت روانی و سلامت جامعه، مبنای دیگر و مهمی برای این موضوع مد نظر بوده است. بنابراین جرم می‌تواند دارای جنبه‌ی عمومی نیز باشد که بر این مبنای از جرایم غیرقابل گذشت نیز تلقی می‌شود.

پورنوگرافی رایانه‌ای

به نظر می‌رسد که مصادیق حیثیت عمومی را نمی‌توان محدود به برخی از ابعاد خاص شخصیتی نمود. در حقیقت، یکی از مهمترین ابعاد شخصیت فردی و البته حیثیت عمومی و اجتماعی مربوط به عفت عمومی و مسائل مرتبط با آن است که ممکن است با اعمال مجرمانه‌ی مختلفی در معرض آسیب قرار بگیرد. در این بند، به بیان یکی از مهمترین عناوین مجرمانه با این مبنا خواهیم پرداخت که امکان ارتکاب آن در فضای مجازی بیشتر از فضای واقعی است.

هرزه‌نگاری در معادل فارسی واژه‌ی «پورنوگرافی» است. پورنوگرافی از ترکیب دو واژه تشکیل شده است پورنو^{۱۰} به معنای فاحشه و فاحشه‌بازی کردن و گرافی^{۱۱} به معنای نوشتن و تحریر کردن است. بنابراین معنای لغوی و ابتدایی پورنوگرافی عبارت است از فاحشه‌نگاری، تحریر و توصیف فعالیت روسپی‌ها و به تعبیر فرهنگستان زبان و ادب فارسی، هرزه‌نگاری. در چند متن قانونی مورد حکم قرار گرفته و با عباراتی چون «منافی عفت عموم»، «جریحه‌دار کردن عفت و اخلاق عمومی»، «مبتذل» یا «مستهجن» به این مفهوم اشاره شده است. قانونگذار بر تفکیک میان دو واژه‌ی «مبتذل» و «مستهجن»، تأکیدی ویژه داشته است؛ آن‌گونه که از میان تمامی این عبارات، صرفاً همین دو اصطلاح دارای تعریف قانونی هستند. (حبیب زاده، ۱۳۹۰: ۹۲)

آثار سمعی و بصری مستهجن در تبصره ۵ بند الف ماده ۳ قانون مجازات فعالیت‌های غیرمجاز در امور سمعی و بصری مصوب ۱۳۸۶ تعریف شده است. در این تبصره آمده است «آثار سمعی و بصری «مستهجن» به آثاری گفته می‌شود که محتوای آنها نمایش برهنگی زن و مرد و یا اندام تناسلی و یا نمایش آمیزش جنسی باشد.» تبصره‌ی ۴ ماده‌ی ۱۴ قانون جرایم

^۹ - اطبا و جراحان و ماماها و داروفروشان و کلیه کسانی که به مناسبت شغل یا حرفه خود محرم اسرار می‌شوند، هر گاه در غیر از موارد قانونی، اسرار مردم را افشا کنند، به سه ماه و یک روز تا یک سال و یا به یک میلیون و پانصد هزار تا شش میلیون ریال جزای نقدی، محکوم می‌شود.

^{۱۰} - porne

^{۱۱} - grapein

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

رایانه‌ای، اصطلاح «مستهجن» را به گونه‌ی دیگری تعریف کرده است.^{۱۲} آثار مبتذل نیز در تبصره ۱ بند ب ماده ۳ همین قانون بدین صورت تعریف شده است «آثار سمعی و بصری «مبتذل» به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه‌ها و صور قبیحه مخالف شریعت و اخلاق اسلامی را تبلیغ و نتیجه‌گیری کند» در مورد تعارض این دو تعریف قانونی (قانون مصوب ۱۳۸۶ و ۱۳۸۸) نظراتی ارائه شده است ولی یکی از نویسندگان معتقد است: برای تشخیص مصداق «مستهجن» باید از جدیدترین تعریف قانونی یعنی تعریف قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ بهره گرفت و تعریف مذکور در قانون نحوه‌ی مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌نمایند مصوب ۱۳۸۶ را منسوخ تلقی نمود. (حبیب زاده، ۱۳۹۰: ۹۶)

برخی معتقدند که در فضای سایبر امکان انجام و ارتکاب اعمال خلاف نظم عمومی و عفت عمومی وجود ندارد و آنچه رخ می‌دهد، معاونت در این جرایم است. در نتیجه قانون‌گذار این اعمال ماهیتاً معاونتی را در قالب جرم مستقل، جرم انگاری کرده است و مجازات مستقل برای آن تعیین کرده است. (چیت‌سازیان، لاهرودی، رسایی، ۱۴۰۰، ۱۷۵)

قانونگذار در بسیاری موارد، مجازات‌های نسبتاً سنگینی را برای هرزه‌نگاری در نظر گرفته است. این مجازات‌ها شامل حبس، جزای نقدی و شلاق با تعیین حداقل و حداکثر و در برخی موارد محرومیت از حقوق اجتماعی برای مدت معین است. قانونگذار حتی در برخی موارد این اختیار را به دادگاه داده است که عمل ارتكابی را از مصادیق افساد فی‌الارض تلقی کرده و مرتکب را به مجازات مفسد فی‌الارض (اعدام) محکوم نماید.

تجارت و توزیع آثار غیر اخلاقی در فضای مجازی

عنوان این قسمت را به طور کامل می‌توان اینگونه بیان کرد که «تجارت، توزیع، وارد کردن، در معرض نمایش قرار دادن، نگهداری یا انتشار نوشته، گراور، نقاشی، فیلم یا نوار سینما و سایر چیزهایی است که باعث هتک عفت و اخلاق عمومی در جامعه خواهد شد» این قبیل هتک عفت و اخلاق عمومی را می‌توان مهمترین موضوع مرتبط با جرایم علیه حیثیت معنوی در این ارتباط دانست. هر چند قربانی جرم شخص خاصی نیست و زیان‌دیده به معنای واقعی و خاص وجود ندارد ولی مسلماً شخصیت معنوی اشخاص و بخصوص برخی از افراد خاص مانند کودکان به حدی مورد لطمه قرار خواهد گرفت و انحراف فکری و شخصیتی به گونه‌ای ایجاد خواهد شد که ما را قانع می‌کند که این دسته از اعمال را در دسته‌ی جرایم علیه شخصیت معنوی افراد بدانیم، البته قربانی این جرم تنها کودکان نیستند.

ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی مهمترین مقرره‌ی کیفری عمومی در این خصوص است.^{۱۳} رفتار فیزیکی مرتکب این جرم که در خارج تحقق پیدا می‌کند و عموماً ناشی از عملیات مثبت بر روی اشیای مذکور در این ماده که جنبه تمثیلی دارد به انحای مختلف زیر قابل ارتکاب می‌باشد. (اکرامی، ۱۳۸۹: ۸۸)

^{۱۲} - در این تعریف بیان شده است: «محتویات مستهجن به تصویر، صوت یا متن واقعی یا غیر واقعی یا متنی اطلاق می‌شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است»

^{۱۳} - «اشخاص ذیل به حبس از سه ماه تا یک سال و جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال تا شش میلیون ریال و تا (۷۴) ضربه شلاق یا به یک یا دو مجازات مذکور محکوم خواهند شد:

- ۱- هرکس نوشته یا طرح، گراور، نقاشی، تصاویر، مطبوعات، اعلانات، علایم، فیلم، نوار سینما و یا به طور کلی هر چیز که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار نماید برای تجارت یا توزیع به نمایش و معرض انظار عمومی گذارد یا بسازد یا برای تجارت و توزیع نگاه دارد.
- ۲- هرکس اشیای مذکور را به منظور اهداف فوق شخصاً یا بوسیله دیگری وارد یا صادر کند و یا به نحوی از انحاء متصدی یا واسطه تجارت و یا هر قسم معامله دیگر شود یا از کرایه دادن آنها تحصیل مال نماید.
- ۳- هرکس اشیاء فوق را بنحوی از انحاء منتشر نماید یا آنها را به معرض انظار عمومی بگذارد.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

آبان ۱۴۰۲

- ۱- ساختن یا نگهداری اشیای مزبور
نوشته، تصاویر، نقاشی، مطبوعات، فیلم و نوار..
- ۲- وارد یا صادر کردن اشیای مزبور
که به هدف تجارت یا توزیع آن اشیاء صورت گرفته باشد. بنابراین، هرگاه کسی آن اشیاء را برای استفاده شخصی خود وارد کند مشمول حکم این ماده نخواهد بود.
- ۳- دلالی یا واسطه‌گری و کرایه دادن اشیای مزبور
- ۴- انتشار یا در معرض انظار عمومی گذاردن اشیای مزبور
مقصود از انتشار مضر به اخلاق حسنه مذکور در ماده ۶۴۰ به معنی پخش کردن اشیای مزبور است. تکثیر نیز عبارت است از: تهیه تصویر و کپی از نوشته یا فیلم و پخش آن.
- ۵- معرفی یا دادن نشانی برای به دست آوردن اشیای مزبور
ماهیت حقوقی نحوه ارتکاب در این مورد نوعی معاونت در جرم است که در اینجا به عنوان تشکیل دهنده عنصر مادی جرم به‌طور مستقل مورد حکم قرار گرفته است.
در این خصوص برخی از آرا و نظریات مشورتی صادر شده است که به نظر می‌رسد می‌تواند در بررسی دیدگاه رویه ی قضایی در خصوص جرایم علیه حیثیت معنوی مفید باشد و مورد توجه قرار بگیرد.^{۱۴}

هرکس برای تشویق به معامله اشیای مذکور در فوق و یا ترویج آن اشیاء به نحوی از انحاء اعلان و یا فاعل یکی از اعمال ممنوعه فوق و یا محل به دست آوردن آن را معرفی نماید. تبصره ۱- مفاد این ماده شامل اشیائی نخواهد بود که با رعایت موازین شرعی و برای مقاصد علمی یا مصلحت حلال عقلایی دیگر تهیه یا خرید و فروش و مورد استفاده متعارف علمی قرار می‌گیرد. تبصره ۲- اشیای مذکور ضبط و محو آثار می‌گردد و جهت استفاده لازم به دستگاه دولتی ذیربط تحویل خواهد شد.

۱۴- آراء وحدت دیوان عالی کشور:

رای دیوان عالی کشور به شماره ۷۰/۰۵۳۳ ع ۰ مورخ ۱/۱۱/۷۷ مقرر می‌دارد: جرایم مذکور در ماده ۶۴۰ قانون تعزیرات از جرایم عمومی می‌باشد و رسیدگی آنها در صلاحیت دادگاههای عمومی دادگستری است. ماده ۵ قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و مجازات، فروشگاه‌های لباسهایی که در ملاء عام خلاف شرع است و یا عفت عمومی را جریحه‌دار می‌کند و تبصره ۱ آن موصوب ۲۸/۱۲/۶۵ ناظر به معدوم کردن فیلم، عکس و پوستر موضوع ماده ۶۴۰ تعزیرات و در اختیار دولت قرار گرفتن وسایل ضبط و تکثیر (ویدئو، وسایل تکثیر و...) می‌باشد که از آثار و تبعات اجرای حکم دادگاه است و صلاحیت دادگاههای عمومی را نفی نمی‌کند.
نظریه‌های مشورتی اداره حقوقی دادگستری:

۱. نظریه ۴۸۵۷/۷-۱۶/۹/۶۸ مقرر می‌دارد: نگهداری اشیاء مذکور در ماده ۶۴۰ قانون تعزیرات وقتی جرم است که نگهدارنده نوشته یا طرح یا گراور یا نقاشی یا تصاویر یا مطبوعات یا اعلانات یا علائم یا فیلم یا نوار سینما و یا به‌طور کلی هر شیء دیگر را که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار نماید برای تجارت یا توزیع و یا به معرض افکار عمومی گذاردن، نگهداشته باشد و الا چنانچه اهداف فوق الذکر مورد نظر نباشد صرف نگهداری، جرم نیست.
۲. نظریه ۷۱۸۴/۷-۱۵/۱۱/۶۵ مقرر می‌دارد: طبق ماده ۶۴۰ قانون تعزیرات، فیلم و یا ویدئو یا به‌طور کلی هر شیء دیگر که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار نماید؛ در صورتی که، به منظور توزیع و یا تجارت و یا به نمایش گذاردن در انظار عمومی نگهداری شده جرم محسوب و طبق مقررات ماده مذکور مرتکب قابل مجازات تعزیری است صرف نگهداری و داشتن اشیاء مذکور، بدون تحقق یکی از عناوین سابق الذکر، جرم نمی‌باشد و نمی‌توان به عنوان آلات و ادوات جرم به ضبط آنها اقدام کرد اقدامات تعقیبی از قبیل: بازرسی منازل و ضبط وسائل مذکور، مجوز قانونی ندارد و رسیدگی به موضوع نیز در صلاحیت دادسرای عمومی است.

۳. نظریه ۹۲۷/۷-۱۷/۴/۶۹ مقرر می‌دارد: نگهداری و استفاده از ویدئو و نوار فیلم مربوط در منزل، هرچند مبتذل باشد، از شمول ماده ۶۴۰ قانون تعزیرات و ماده ۵۰ قانون رسیدگی به تخلفات و مجازات فروشندگان لباسهایی که استفاده از آنها در ملاء عام خلاف شرع است و یا عفت عمومی را جریحه دار می‌نماید خارج است و به عناوین یاد شده، وسائل مزبور قابل ضبط نیست. ۴. نظریه ۴۲۱/۷-۳۰/۷/۷۰ مقرر می‌دارد: صرف استفاده از ویدئو جرم نیست. ۳۵۵. نظریه ۸۵۶۳/۷-۱۷/۱۲/۷۲ مقرر می‌دارد: همراه داشتن نوار کاست یا ویدئو جرم نیست.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

در شبکه‌های اجتماعی برخی از آثار غیر اخلاقی به صورت فیلم، عکس و دیگر آثار تولید و منتشر می‌شود که ممکن است منافی عفت عمومی باشد. اینکه این آثار و نحوه توزیع و پخش آن‌ها می‌تواند مصداقی از اعمال منافی عفت در شبکه‌های اجتماعی باشد یا خیر به نظر می‌رسد که با توجه به ارکان جرم مذکور که شامل رکن مادی و معنوی و قانونی است که در هر مورد باید این ارکان مورد بررسی قرار بگیرد و با توجه به وجود شبکه‌های اجتماعی در این خصوص باید دید که چگونه می‌توانیم به این مصداق دسترسی پیدا کنیم و یا اینکه به چه صورتی می‌توانیم مورد تطبیق و قیاس قرار دهیم.

در این خصوص آرایه‌ای از محاکم کیفری ایران مبنی بر افساد فی‌الارض بودن این فعالیت‌ها صادر شده است. در پرونده شماره ۱۳۲۴/۲۷/۲۰ آقای م. آ به اتهام افساد فی‌الارض از طریق تهیه فیلم از ارتباط نامشروع خود با شاکی پرونده و تهدید شاکی به انتشار آن با هدف اجبار او به برقراری ارتباط جنسی تحت تعقیب دادسرای عمومی و انقلاب تهران قرار گرفته، درباره او کیفرخواست صادر و پرونده به دادگاه انقلاب اسلامی تهران ارسال و به شعبه ۲۹ ارجاع گردیده و این شعبه پس از رسیدگی بزهکاری نامبرده را محرز و مسلم تشخیص داده و او را به استناد قسمت دوم بند الف ماده ۳ و تبصره ۵ از قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌نمایند مصوب سال ۱۳۸۶ به اعدام با چوبه‌دار محکوم نموده است.

نقض حریم خصوصی

حریم خصوصی یکی از مصادیق حقوق شهروندی است. این حریم، خلوتگاه انسان‌هاست. مکانی که هیچ‌کسی بدون مجوز حق ورود به آن را ندارد. فرد در مکان خلوت خودش مختار است. نقض این حریم لطمه به شخصیت معنوی افراد محسوب می‌شود که البته در فضای مجازی می‌تواند با گستردگی و عمق بیشتری صورت گیرد و داخل در موضوع حیثیت معنوی افراد باشد. مفهوم و قلمرو حق بر حریم خصوصی نسبت به جوامع سنتی سابق متفاوت می‌باشد. کما اینکه مفهوم و قلمرو آن در دنیای کنونی در یک جامعه توسعه‌یافته، جامعه‌ی عقب‌افتاده یا در حال توسعه می‌تواند متفاوت باشد. مفهوم و قلمرو حق خلوت را می‌توان با فرهنگ حاکم بر آن جامعه و نوع حکومت حاکم بر یک جامعه مرتبط دانست (رحمدل، ۱۳۸۴: ۱۲۱). حریم خصوصی چیزی است که اطلاع و ابراز آن یا سامان و تصمیم آن منحصراً در اختیار شخص باشد و شخص در آن صاحب‌اختیار نامه باشد. (کدیور، ۱۳۸۷، ۵۲) از منظر حقوقی، داده‌های شخصی قابل حمایت را می‌توان شامل اطلاعات مربوط به سلامت و خصوصیات وراثتی افراد، داده‌های شخصی تجاری و اقتصادی دانست. (Kleve, 2007: 131) با توجه به پیشرفت‌های روزافزون جهانی و ملی در ژنتیک و زیست‌فناوری و افزایش امکان دسترسی به داده‌های ژنتیک اشخاص و تهدید آزادی و تهدید حریم خصوصی آنان باید با توجه به اصول مسلم حقوقی ایران و عنایت به مفاد اسناد بین‌المللی مربوطه، مقرراتی وضع گردد تا به نحو کامل حریم خصوصی، حفاظت از اطلاعات شخصی افراد (علی‌الخصوص داده‌های ژنتیک آنان) و تعهد به رازداری حرفه‌ای مطلق توسط اعضای گروه‌های پزشکی و سایر رشته‌های مربوطه را تضمین نماید تا پیشرفت‌های مذکور سبب ایجاد بی‌اعتمادی عمومی و نگرانی از برملا شدن اسرار افراد جامعه که اصولاً با نظم عمومی و زندگی در جامعه‌ای سالم منافات دارد، نگردد. (میلانی فر، ۱۳۸۶: ۴۷)

اینترنت دسترسی به داده‌های شخصی، هم‌چنین تحریف و تخریب آن‌ها و نیز بهره‌برداری از هویت اشخاص و انتشار این اطلاعات را برای اهداف غیرمجاز تسهیل می‌کند و از سوی دیگر، امکان ردیابی اطلاعات مرتبط با هویت فرد و محتوای پیام‌های ارسالی را فراهم می‌سازد. (زرکلام، ۱۳۸۶: ۱۷۲)

برای نقض حریم خصوصی در فضای مجازی مصادیق زیادی را می‌توان ذکر کرد که برخی از آن‌ها نوعی جرم علیه شخصیت معنوی اشخاص محسوب می‌شود. بعضی از این مصادیق عبارتند از:

- هتک حیثیت از طریق انتشار صوت و فیلم تحریف‌شده دیگری به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی.
- نشر اکاذیب از طریق سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

- فروش یا انتشار یا در دسترس قرار دادن گذرواژه یا هر داده‌ای که امکان دسترسی غیرمجاز به داده‌ها یا سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی متعلق به دیگری را فراهم می‌کند.

با تصویب قانون تجارت الکترونیکی در سال ۱۳۸۲، قواعدی در خصوص حمایت از حریم خصوصی اطلاعات شخصی در فضای مجازی و محیط اینترنتی پیش‌بینی شده است و قانون‌گذار فصل سوم از باب سوم این قانون از مواد ۵۸ تا ۶۱ را به «حمایت از داده پیام‌های شخصی» اختصاص داده است.^{۱۵} به این ترتیب، درحالی‌که در محیط واقعی قواعد منسجمی برای حمایت از حریم زندگی خصوصی وجود ندارد، داده‌های شخصی مورد حمایت قانون‌گذار قرار گرفته است.

یکی از اهداف این نوع جرایم را می‌توان خانواده دانست که به‌عنوان کوچک‌ترین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی جامعه همواره از حمایت‌های قانون برخوردار بوده است، اما جرایم علیه حیثیت معنوی و کیان خانواده در فضای رسانه‌ای سایبری که از مباحث مهم و مبتلابه در جامعه امروز است، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. حقوق کیفری ایران رفتارهایی همچون هرزه‌نگاری، نشر اکاذیب رایانه‌ای و افشای اسرار خانوادگی را جرم‌انگاری کرده است. اما از آنجایی که به نهاد خانواده به‌عنوان یک شخصیت حقوقی مستقل نمی‌نگرد، پاسخ‌های کیفری پیش‌بینی شده صرفاً در راستای حمایت از اشخاص بوده و این تدابیر کیفری با توجه به پیامدهای زیان‌بار این جرایم علیه نهاد خانواده از تکافوی لازم برخوردار نیست. (میر عربی، ۱۳۹۸، ۱۰۷)

بدون شک ابعاد مختلف شخصیت معنوی افراد هرگاه موجب لطمه و آسیب قرار بگیرد می‌توان گفت که یکی از جرایم علیه شخصیت معنوی او شکل گرفته است. این جرایم به نظر می‌رسد که محدود به موارد گفته شده نمی‌تواند باشد و بخصوص در فضای مجازی امکان این قضیه کاملاً وجود دارد که مبتنی بر اعمال و رفتار جدیدی باشد. هر چند که مهم‌ترین مصداق این دسته از جرایم، توهین و نشر اکاذیب است ولی نباید فراموش کرد که نتیجه‌ای که از برخی اعمال دیگر بدست می‌آید مبتنی بر، برخی از اعمال مجرمانه‌ی دیگر است که ابتدائاً در این حوزه قرار نمی‌گیرد مانند نقض حقوق مالکیت فکری، نقض علائم تجاری و یا هرزه‌نگاری. حال باید دید که رویه‌ی قضایی چه دیدگاهی نسبت به این قبیل از اعمال مجرمانه دارد و چه ارتباطی بین این اعمال و شخصیت معنوی افراد برقرار است.

نتیجه‌گیری

جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص با هر وسیله و ابزاری که محقق شوند، دارای آثار و پیامدهای نسبتاً غیر قابل جبران می‌باشند. زیرا این جرایم سبب آنچنان آسیب‌های روحی و روانی می‌شوند که جبران و درمان آن دشوارتر و سخت‌تر از سایر آسیب‌ها و صدمات بدنی و مالی است. ارتکاب این جرایم در فضای سایبری که مطمئناً به جهت گستردگی و سرعت بالای انتقال اطلاعات اهمیت مضاعفی دارند به همین دلیل این جرایم به عنوان مهم‌ترین نوع از انواع اعمال مجرمانه قابل ارتکاب در فضای مجازی می‌باشند. چرا که سایر جرایم مانند جرایم جنسی فیزیکی، جرایم علیه تمامیت جسمانی و از این قبیل جرایم معمولاً به ندرت در این فضا قابل تحقق است. رویه‌ی قضایی می‌تواند به جهت تغییرات سریع و وجود عناصر ناشناخته در این جرایم به عنوان یکی از منابع اصلی و مهم در شناخت عملکرد سیاست جنایی کلی در رابطه با این جرایم محسوب شود.

رویکرد رویه‌ی قضایی ایران در جرائم علیه شخصیت معنوی اشخاص در فضای مجازی مبتنی بر نوعی سیاست کیفری افتراقی بوده و در نتیجه اصول خاصی مانند نفی ضرر، عدالت محوری و کیفی‌گزینی متناسب را دنبال می‌کند. همچنین رویکرد افتراقی به جرایم علیه حیثیت معنوی در فضای مجازی وجود دارد ولی این موضوع چندان آشکار و مشخص در قوانین و حتی رویه‌ی

^{۱۵} - بر اساس ماده ۵۸ این قانون

«ذخیره، پردازش و یا توزیع داده پیام‌های شخصی مبین ریشه‌های قومی یا نژادی، دیدگاه‌های عقیدتی، مذهبی، خصوصیات اخلاقی و داده پیام‌های راجع به وضعیت جسمانی، روانی و یا جنسی اشخاص بدون رضایت صریح آن‌ها به هر عنوان غیرقانونی است».

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

قضایی نیست. ویژگی‌های خاص فضای مجازی مانند گستردگی، سرعت بالای انتقال داده‌ها، فراملی بودن و ... موجب می‌شود که نیاز به یک سیاست جنایی قضایی افتراقی در معنای اصلی آن در خصوص این جرایم وجود داشته باشد. چالش‌های اصلی این حوزه که با مطالعه‌ی آرای قضایی، سیاست جنایی و رویه‌ی قضایی به دست آمده است عبارتند از: تخصص‌های ویژه‌ی مرتکبین که نیاز به دادرسی خاص و دادرسان متخصص در این حوزه را تشدید می‌کند، سرعت و گستردگی ارتکاب جرایم که سیاست جنایی قضایی را پیوسته با چالش نیاز به اطلاعات به روز مواجه می‌سازد، فراملی بودن جرایم که اختلاف در صلاحیت‌های محلی را ایجاد می‌کند، متغیر بودن عنصر مادی جرایم سایبری علیه حیثیت معنوی، خلاء قانونی و چالش‌های جرم‌نگاری، چالش‌های مرتبط با آیین دادرسی که در مراحل مختلف تعقیب و محاکمه و اجرای حکم دیده می‌شود، ضعف گفتمان‌های بازپذیری، اصلاح و پیشگیری در سیاست جنایی قضایی در جرایم علیه حیثیت معنوی در فضای مجازی و سرگردانی در سیاست جنایی قضایی ایران در جرایم علیه حیثیت معنوی در فضای مجازی از موضوعات مهم و حائز اهمیت است که ضرورت دارد به آن توجه شود.

منابع

منابع فارسی

- آقای نیما، حسین، (۱۳۸۷) جرایم علیه اشخاص تهران: نشر میزان.
- اکرامی، جواد (۱۳۸۹) جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی، مجله گفتمان حقوقی، شماره ۱۷ - ۱۸. صص ۷۳ - ۹۴.
- انصاری، باقر (۱۳۸۲) مقدمه‌ای بر مسؤولیت مدنی ناشی از ارتباطات اینترنتی. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی. صص ۹-۵۲. ص ۵۲
- انصاری، باقر، (۱۳۸۳) مقاله حریم خصوصی و حمایت از آن در حقوق اسلام، تطبیقی و ایران مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۶۶.
- بای، حسین علی و پور قهرمان، بابک، (۱۳۸۸) بررسی فقهی حقوقی جرایم رایانه ای، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول.
- بینایی، سودابه (۱۳۹۷)، بررسی حقوقی- جرم‌شناختی جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای مجازی، پایان نامه ارشد، استاد راهنما، دکتر الهام حیدری، دانشگاه شهرکرد.
- یاد، ابراهیم، (۱۳۸۳) حقوق کیفری اختصاصی، تهران، نشر رهام. جلد اول.
- جعفر زاده، سیامک، نظری، سید غنی؛ نیک خواه سرنقی، رضا (۱۴۰۰) نقش سیاست مشارکتی در پیشگیری از جرایم سایبری در ایران، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، شماره ۴۱، صص ۱۵۱-۱۷۴.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، (۱۳۷۸) ترمینولوژی حقوق، تهران: گنج دانش، ، چاپ دوم.
- چیت‌سازبان، مرتضی؛ لاهرودی، میثم؛ رسایی، محمد (۱۴۰۰) مبانی جرم‌نگاری معاونت در جرایم سایبری از منظر فقه و حقوق ایران، فصلنامه وسایل ارتباط جمعی، دوره ۳۲، شماره ۳، صص ۱۷۵-۱۹۲.
- حبیب زاده، محمد جعفر و رحمانیان، حامد (۱۳۹۰) هرزه نگاری در حقوق کیفری ایران، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۷۶.
- حقایقی رودی، زینب (۱۳۹۶) توهین، شایعه پراکنی، مزاحمت و نشر اکاذیب در فضای مجازی از نظر فقه و حقوق (موضوعه)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان خراسان رضوی، مرکز پیام نور مشهد، استاد راهنما: زهرا گواهی. ص ۱.
- خزایی تفتی، سعید (۱۳۹۶) وجوه اشتراک و افتراق جرایم توهین و افترای سنتی و اینترنتی در حقوق کیفری ایران

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

- پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفت.
- رحمدل، منصور (۱۳۸۴)، حق انسان بر حریم خصوصی. مجله حقوق دانشگاه تهران شماره ۷.
 - زرکلام، ستار (۱۳۸۶) حریم خصوصی ارتباطات اینترنتی (مطالعه در حقوق ایران و اتحادیه اروپا)، پژوهشنامه حقوق اسلامی، شماره ۲۵.
 - سلیمی قلعه، احسان. (۱۴۰۱). سیاست جنایی مشارکتی در فضای سایبر؛ از ضرورت و کارایی تا تدابیر اجرایی. جامعه فرهنگ رسانه، دوره ۱۱، شماره ۴۳، صص ۲۷۳-۲۹۲.
 - سنجری، غلامعلی، احمدیان، زهره. (۱۴۰۰). جرایم علیه حیثیت در نظام حقوق کیفری ایران. فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین، دوره ۲، شماره ۶، صص ۶۳-۷۳.
 - شمس، عبدالله (۱۳۸۶) آیین دادرسی مدنی، تهران، انتشارات دراک، جلد اول.
 - شهرآبادی مرجان (۱۳۹۹) سیاست جنایی ایران در خصوص جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای مجازی با تاکید بر رویه قضایی پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود، دانشکده علوم انسانی. استاد راهنما: عسل عظیمیان.
 - صادقی، حسین (۱۳۸۸) مسئولیت مدنی در ارتباطات الکترونیکی. تهران: نشر میزان،
 - عمید، حسن (۱۳۸۱) فرهنگ عمید، تهران، انتشارات امیر کبیر، چاپ دهم.
 - عمیدی، مهدی (۱۳۸۷) پایان نامه کارشناسی ارشد، مطالعه تطبیقی جرایم رایانه‌ای از دیدگاه فقه و حقوق کیفری ایران. استاد راهنما ستار زرکلام؛ استاد مشاور عبدالعلی توجهی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
 - غلامی، علی؛ پیرهادی، مسعود (۱۳۹۶) چالش‌های اعاده حیثیت در فضای مجازی، دوفصلنامه علمی - پژوهشی دین و ارتباطات، سال بیست و چهارم، شماره دوم (پیاپی ۲۵)، صص ۹۹-۱۲۸.
 - کدیور، محسن. (۱۳۸۷) حق الناس (اسلام و حقوق بشر)، تهران: انتشارات کویر.
 - متین دفتری، احمد (۱۳۷۸) آیین دادرسی مدنی و بازرگانی، تهران، مجمع علمی و فرهنگی مجد، جلد اول.
 - مردانی، نادر و بهشتی، محمد جواد (۱۳۸۰) آیین دادرسی مدنی و بازرگانی، تهران، نشر دادگستر، چاپ اول، جلد اول.
 - معین، محمد، (۱۳۸۲) فرهنگ فارسی، تهران، نشر زرین.
 - ملک شعار، مرضیه؛ تدین، عباس (۱۳۹۹) تأثیر فضای مجازی در ارتکاب اعمال منافی عفت، فصلنامه تعالی حقوق، شماره ۶، صص ۱۵۳ - ۱۹۱.
 - میر عربی، علی اصغر (۱۳۹۸) جرایم سایبری علیه حیثیت معنوی و کیان خانواده در حقوق کیفری ایران. دوفصلنامه مطالعات فقه و حقوق رسانه. دوره یک، شماره یک، صص ۱۰۷-۱۲۴.
 - میلانی فر، علی رضا؛ آخوندی، محمد مهدی؛ لزوم محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات ژنتیکی افراد بشر. مجله اخلاق در علوم و فن‌آوری. شماره ۱ و ۲. صص ۴۳-۴۷.
 - واحدی نوش آبادی، مجید (۱۳۹۵) بررسی قابلیت تحقق جرایم علیه شخصیت معنوی نسبت به اشخاص حقوقی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، استاد راهنما: دکتر حسین میرمحمدصادقی.

منبع انگلیسی

- Kleve, Pieter. V. De Mulder, Richard (۲۰۰۷) Privacy Protection and the Right to Information: In Search of a New Symbiosis in the Information Age, International Association of IT Lawyers, pp. ۲۰۱-۲۱۲.

چهارمین کنفرانس ملی پدافند سایبری

۸ آبان ۱۴۰۲

Supporting spiritual dignity in the cyberspace in light of the principles of Iran's judicial criminal policy

Abstract

Crimes against moral dignity in the cyberspace have harmful effects, which sometimes cannot be compensated in a judicial decision, and ultimately, individual and social justice is not achieved because the adoption of compensation methods appropriate to these crimes in the judicial procedure is less has been of interest. Adopting a judicial procedure appropriate to this kind of crimes will lead to the realization of the goals of the criminal system, i.e. creating social order and realizing justice. Due to the special characteristics of these crimes, such as the extent, the high speed of information transfer and transnationality, it seems that there is a need for a differential criminal policy based on scientific and judicial findings and interpretations, which the judicial procedure in this regard needs to be used. It is from the information and knowledge of specialized institutions in the matter of handling and enforcing orders as well as prevention. The principle of negation of harm, expediency, central justice and ethics and the principle of necessity are among the most important principles used in the judicial procedure of crimes against moral dignity in the cyber space. Proportionate and fair punishment is one of the most important duties of the judicial procedure, which should be adopted according to the nature and type of the mentioned crimes.

Keywords: crimes against dignity. judicial procedure Moral damage. denial of harm .